

งานพระราชทานเพลิงศพ
เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์
(หม่อมราชวงศ์ เย็น อิศรเสนา)

ณ วัดเทพศิรินทราวาส
พุทธศักราช ๒๔๘๔
๑

ด้วยอภินันทนาการ
จากสมเด็จฯ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

สุวรรณภูมินิทานวณาลังการ

เล่ม ๒

งานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

(หม่อมราชวงศ์ เย็น อิศรเสนา)

ณ วัดเทพศิรินทราวาส

พุทธศักราช ๒๔๘๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เลขที่

เลขหมู่

เลขทะเบียน ๒.๔๕๘๐๔

คำนำ

พระยาอิศรพงศ์พิพัฒน์ ได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ขอให้ทรงเลือกหนังสือที่จะพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาอิศรพงศ์พิพัฒน์ (ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา) ผู้เป็นบิดา จึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ทรงรับสั่งขอมายังกรมศิลปากร และทรงเลือกให้พระยาอิศรพงศ์พิพัฒน์พิมพ์เรื่อง “สุวรรณภูมินิทานวรรณจักร” ผูก ๒ สำหรับแจกในงานนี้ กรมศิลปากรมีความยินดีให้พิมพ์ได้ตามประสงค์

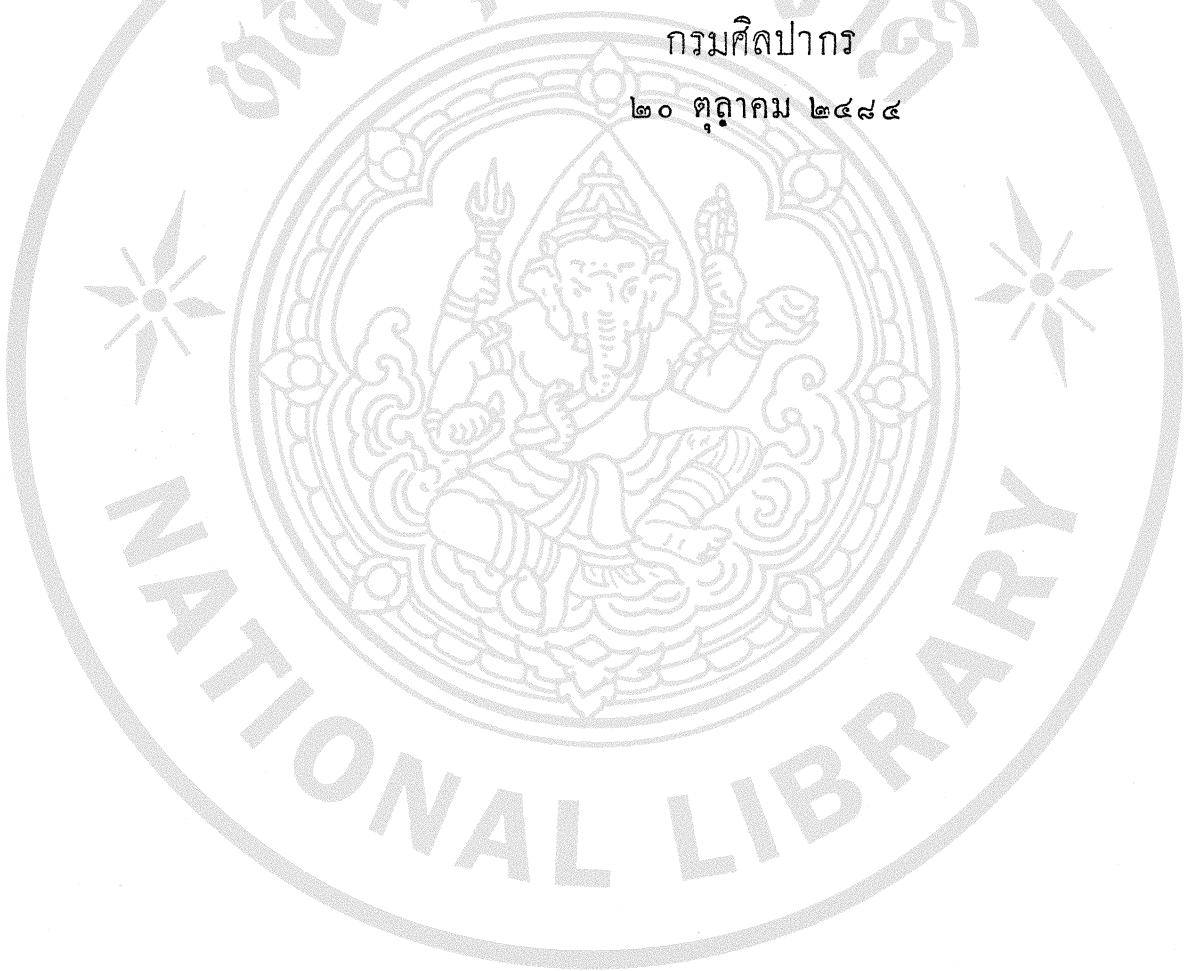
หนังสือเรื่อง “สุวรรณภูมินิทานวรรณจักร” นี้ ได้ต้นฉบับเป็นสมุดไทยมาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี บอกไว้ว่าแปลจากฉบับพะม่า และพบแต่เล่ม ๒ ไม่พบเล่ม ๑ และเล่มอื่น ๆ จึงทราบไม่ได้ว่าต้นเดิมเป็นมาอย่างไร สืบเสาะตามเนื้อเรื่องในเล่ม ๒ นี้ กล่าวความว่าด้วยเรื่องราวราชประเพณีในราชสำนักของพะม่า อาจเป็นคู่มือใช้ประโยชน์ในการสอบสวนราชประเพณีได้คืออยู่ สงสัยว่า น่าจะมีเล่ม ๓ เป็นต้นต่อไปอีก แต่ก็น่าจะปลงความหวังที่จะได้ฉบับเล่มอื่น ๆ ต่อไป จึงนำยินดีที่ได้มีโอกาสพิมพ์เล่ม ๒ นี้ขึ้นไว้

๗

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีและธรรมวิชา
ท่านเนื่องในทักษิณานุประทานนี้ จงอำนวยอริคุณมณูญผล
ให้สัมฤทธิ์แก่ท่านเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (ม. ร. ว. เสร็จ
อิสริยาภรณ์) โดยฐานนิยมแก่กตวิสัยในสัมปรายภาพ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๐ ตุลาคม ๒๔๘๔

ประวัติย่อ

มหาเสวกเอก เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์
เย็น อิศรเสนา) บุตรหม่อมเจ้าเสาวเรศ อิศรเสนา ใน
พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหมื่นกษัตริย์ศรีศัคดีเดช
หม่อมหน้าย มารดา เกิดวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๐๕
ตรงกับวันอังคารขึ้น ๑๒ ค่ำเดือน ๕ ปีกุญ ศึกษาวิชาณ สำนัก
โรงเรียนบุตรข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง

ตำแหน่งรับราชการมีดังต่อไปนี้ คือ

พ.ศ. ๒๔๒๐ เข้ารับราชการครั้งแรกในกรมทหาร
หน้าช้าง มีตำแหน่งหน้าที่รับเงินเดือนนายสิบทหารช้าง และ
เป็นผู้ควบคุมสมทบกับทหารช้าง เป็นผู้บังคับขุนหมื่นชาวที่
รักษาความสะอาดในพระที่นั่งด้วย

พ.ศ. ๒๔๒๕ โปรดเกล้าฯ ให้ขุนหมื่นชาวที่ ลูกหม
ลาวลิไม่รวมกัน ตั้งเป็นกรมเต็กขาได้เป็นผู้บังคับกรมนี้
ตำแหน่งเทียบเท่า นายร้อยตรีกรมทหารหน้า

พ.ศ. ๒๔๒๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น หลวง
ราชตรุณรักษ์ เทียบเท่าตำแหน่ง นายร้อยโทกรมทหารหน้า

พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น หลวง
สิทธิ์นายเวร

(๒)

พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น
เจ้าหมื่นเสมอใจราช

พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น
พระยาวรวงศ์วิวัฒน์ จางวางมหาดเล็ก

พ.ศ. ๒๔๕๓ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นองคมนตรี

พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดเกล้าฯ ให้เป็น จางวางโท และ
สภาจางวาง

พ.ศ. ๒๔๕๖ โปรดเกล้าฯ ให้เป็น อธิบดีกรมตรวจ
มหาดเล็ก

พ.ศ. ๒๔๕๗ โปรดเกล้าฯ ให้เป็น จางวางเอก

พ.ศ. ๒๔๕๘ โปรดเกล้าฯ ให้เป็น แทนอธิบดี
กรมพระอัสสวาราช

พ.ศ. ๒๔๖๘ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้บัญชาการมหาดเล็ก
และเป็นจางวางผู้บังคับการเวรสิทธิ์ด้วย

พ.ศ. ๒๔๖๕ โปรดเกล้าฯ ให้เป็น ผู้รั้งตำแหน่ง
เสนาบดีกระทรวงวัง

พ.ศ. ๒๔๖๕ โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็น
เจ้าพระยาวรวงศ์วิวัฒน์

พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็น เสนาบดีกระทรวงวัง

พ.ศ. ๒๔๗๕ ตำแหน่ง ผู้สำเร็จราชการกระทรวงวัง

พ.ศ. ๒๔๗๖ ตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง

พ.ศ. ๒๔๗๗ ออกรับพระราชทานบำนาญประเภทสูง

อายุ

เมื่อเป็นหลวงราชดุรรัักษ์ อายุ ๒๔ ปี

ลำดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

วัน, เดือน, พ.ศ.	รายการ	หมายเหตุ
๓๑ ๒ ป.จอ ๒๔๒๕	ได้รับพระราชทานตราช่างเผือก ชั้นที่ ๕ ทิพยภรณ์	
๒๔ ม.ค. ๒๔๓๓ พ.ศ. ๒๔๓๕	ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภักธภรณ์ เหรียญดุษฎีมาลา เข็มทรงยินดี เข็มราชการในพระองค์ เข็ม ศิลปวิทยา	
๒๕ ธ.ค. ๒๔๓๕	ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑ- นาภรณ์	
๒ ธ.ค. ๒๔๓๖ พ.ศ. ๒๔๔๑	ตราช่างเผือกชั้นที่ ๓ นิภาภรณ์ เข็มพระบรมนามาภิไธยย่อชั้น ที่ ๑ จ.ป.ร. ประดับเพชร และ เหรียญประพาสยุโรป	
๓ ต.ค. ๒๔๔๑	ได้รับพระราชทานหีบ, โต๊ะ, กาทองคำ, เหรียญราชินี	
๒๐ ก.ย. ๒๔๔๒	เหรียญราชรุจิทองรัชกาลที่ ๕	
๒๑ ก.ย. ๒๔๔๓	ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๒ จุล- สุราภรณ์	

(๔)

วัน,เดือน,พ.ศ.	รายการ	หมายเหตุ
พ.ศ. ๒๔๔๕	ตราเดินม้ารักชื่อ ตะเนบรอก ชั้น ๒ มีดวงดารา และได้รับ ตราเยอรมัน นกอินทรีสีแดง ชั้น ๒ พิเศษ มีดวงดารา	
๑๖พ.ย.๒๔๔๖	ตราจอมเกล้าฯ สำหรับตระ- กูลตำแหน่งที่ ๒ ทูตเยอรมเกล้า วิเศษ พาน, คุณโขน้า, กระโถน ทองคำ	
๑๓ม.ค.๒๔๔๗	ตรามงกุฎสยามชั้น ๑ มหาสุรา ภรณ์	
๒๐ก.ย.๒๔๔๕	เหรียญรตนนาภรณ์ชั้น ๓ รัชกาล ที่ ๕	
พ.ศ. ๒๔๕๐	เหรียญรัชสมงคลทอง	
พ.ศ. ๒๔๕๑	เหรียญรัชมิ่งคลาภิเศกทอง	
พ.ศ. ๒๔๕๒	เสมาพระบรมฉายาลักษณ์ทองคำ รัชกาลที่ ๕ และเข็มพระชน มายุสมมงคลชั้น ๒ และตรา ปรีทวิภรณ์ที่ ๑	
พ.ศ. ๒๔๕๓	เข็มพระบรมนามาภิไธยย่อ ชั้นที่ ๑ ว.ป.ร. ประดับเพชร เหรียญราชาภิเศกลงยา	

(๕)

วัน, เดือน, พ.ศ.	รายการ	หมายเหตุ
พ.ศ. ๒๔๕๔	เหรียญบรมราชาภิเศกทอง และเข็มไอยราพต	
๖ เม.ย. ๒๔๕๖	ตรารัตนวราภรณ์	
๑๔ ต.ค. ๒๔๕๖	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๒ ขอบ ประดับเพชร รัชกาลที่ ๖	
๓๐ ธ.ค. ๒๔๕๖	เข็มข้าหลวงเดิม	
๓๑ ธ.ค. ๒๔๕๖	ตราช้างเผือกชั้นที่ ๑ มหาวราภรณ์	
๔ ม.ค. ๒๔๕๖	เข็มพระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระ บรมราชินีนาถบรมราชชนนี พันปีหลวง กรอบประดับเพชร และเหรียญที่ระฤกเสมอด้วย พระชนมายุ ๕๐ ปีบริบูรณ์ ทอง เข็มลงยา	
๑๓ พ.ย. ๒๔๕๗	เหรียญราชรุจิทองรัชกาลที่ ๖	
๑ ม.ค. ๒๔๗๕	เหรียญจักรพรรดิมาลา	
๑๒ พ.ย. ๒๔๕๘	ตราวชิรมาลา	
๑ เม.ย. ๒๔๖๒	ตราวัลลภาภรณ์	
๒ ม.ค. ๒๔๖๓	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๑ ว.ป.ร.	
๑๐ พ.ย. ๒๔๖๘	ตรามงกุฎสยามชั้นสูงสุด (มหา วชิรมงกุฎ)	

(๖)

วัน, เดือน, พ.ศ.	รายการ	หมายเหตุ
๒๕ ก.พ. ๒๔๖๘	เหรียญบรมราชาภิเษกรัชกาล ที่ ๗	
๗ พ.ย. ๒๔๖๕	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๒ ป.ป.ร.	
๘ พ.ย. ๒๔๖๕	ตราปฐมจุลจอมเกล้า	
๗ มี.ย. ๒๔๗๒	ตราเลียบอง ดอนเนอร์ ชั้น ๑ ของรัฐบาลเรปูบลิคฝรั่งเศส	
๗ พ.ย. ๒๔๗๕	เหรียญรัตนาภรณ์ป.ป.ร. ชั้น ๑	
๔ ม.ย. ๒๔๗๔	เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี (เงินกาไหล่ทอง)	

ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ
เลื่อนบรรดาศักดิ์พระยาวรวงศ์ไพพัฒน์ ขึ้นเป็นเจ้าพระยา

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค ๒๔๖๕
พรรษา ปัจจุบันสมัย พยามรสมพัตสร พุศจิกายนมาส
อัฐมสุรทิน ศศิวาร โดยกาลบริเนท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันท
เดชนดิถกรามาธิบดี เทพยปริยมหาราชรวังศ อสัมภินพงศ
พีระกษัตร์ บุรุษรัตนราชินิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาส อุกโตสุชาติสำคัญเศรราหณี จักรีบรมนาถ
จุพาลงกรณราชวรังกูร มหามงกุฎวงศวีรสุริยขัตติย ราชธรรม
ทศพิชอุตกฤษณินุณ อุดุลยกฤษณานีรหาร บุรพาธิการ
สุสาธิต รัชนายกษณวิจิตรเสาวภาคยสรพวงค มหา
ชโนตมวงคมานท สนมิตสมันตสมาคม บรมราชสมภาร
ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณ อุดุลยศักดิ์เดช สรรพ
เทเวศปรียานุรักษ์ มงคลถักคนเนมาห้วย สุโขทัยธรรมราชา
อภิเนาวศิลป์ศึกษาเดชนาวุธ วิชัยยุทธศาสตร์โกศล วิมล
นรรยพินิต สุจริตสมาจาร ภัทรภิษณานประติภาณสุนทร
ประวรศาสโนปสตรมกค มุลมุขมาตยวรนายกมหาเสนานี

(๘)

สราชนาวีพยุหโยธโทยมจร บรมเชษฐโสทรสมมต เอกราช
ยยศสัคคบรมราชสมบัติ นพปฎลเศวตฉัตรราดิฉัตร ศรี
รัตโนปลักษณ มหาบรมราชาภิเษกาภิษิต สรรพทศทิศ
วิจิตเดโชไชย สกลมไหศวรยมหาสวามินทร์ มเหศวร
มหินทรมหารามาชिरาชวโรดม บรมนาถชาติขัณยาครีย์ พุทธา
ทีไตรรัตนศรณารักษ์ วิสิษฐศักดิ์อัครนเรศวราชิบดี เมตตา
กรุณาเศ็ตลหฤทัย อโนปไมยบุญการ สกลไพศาลมหา
รัษฎาธิบดินทร ปรมินทร์ธรรมิกมหาราชาริราช บรมนาถ
บพิตร พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริว่า พระยารพวงศ์พิพัฒน์ ได้รับ
ราชการในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ สืบมาแต่ในรัชกาลที่ ๕
แรกรับราชการในกรมทหารหน้า ได้เป็นตำแหน่งตั้งแต่
นายสิบจนถึงเป็นนายร้อยโททหารช่าง แล้วได้รับเลือกย้าย
เข้ามารับราชการในพระราชสำนัก เป็นผู้บังคับบัญชาชาวที่
ทำการบำรุงรักษาพระราชมนเทียรสถาน เป็นเหตุให้สมเด็จพระ
พระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงคุ้นเคยและชอบพระราชอัชฌาศัย ครั้นเมื่อรวบรวม
พนักงานรักษาพระราชมนเทียรสถานตั้งเป็นกรมदे็กขา จึง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่
หลวงราชดรุณรักษ์ ตำแหน่งเจ้ากรมदे็กขา แต่นั้นพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรด ฯ

เมื่อเป็นพระยารพงศ์พิพัฒน์ อายุ ๔๑ ปี

(๕)

ใช้สอยอยู่ใกล้ชิดติดพระองค์มาเป็นนิตย และโปรดฯ ให้
บังคับบัญชาการแพนก่อน ๆ อันเนื่องในหน้าที่มากขึ้นโดย
ลำดับ ครั้นเมื่อทรงจัดระเบียบการกรมมหาดเล็ก จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่หลวงสิทธินายเวรมหาดเล็ก
เวรสิทธิ อันมีหน้าที่รักษาพระราชมณเฑียรสถาน การ
เลี้ยงแขกแล้วเพิ่มหน้าที่เป็นพนักงานทำการโยธาค่อสร้าง
ในส่วนพระราชสำนักด้วยอีกอย่างหนึ่ง ทำราชการทั้งนี้ได้ตั้ง
พระราชฤทัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนขึ้น
เป็นเจ้าหมื่นเสมอใจราช ตำแหน่งหัวหมื่นมหาดเล็กเวรสิทธิ
เมื่อครั้งทรงสร้างพระราชวังดุสิต พระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเลือกสรรให้เป็นนางงานด้านใหญ่
ส่วนหนึ่ง ก็สามารถจัดการให้สำเร็จได้ตั้งพระราชประสงค์
เพราะมีความชอบความดีในราชการต่างๆ ตั้งกล่าวมา สมเด็จพระ
พระบรมชนกนาถจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนขึ้น
เป็นที่พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ ตำแหน่งจางวางมหาดเล็ก

ถึงรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงยกย่องพระยาวรพงศ์
พิพัฒน์ให้เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ในสภามหาดเล็ก
มีตำแหน่งเป็นผู้ตรวจการใช้จ่ายทั่วไปในพระราชสำนัก และ
ได้โปรดฯ ให้ทำราชการอันเป็นหน้าที่พิเศษเป็นครั้งเป็นคราว

(๑๐)

อีกหลายอย่าง พระยารพวงศ์พิพัฒน์ก็ได้พยายามทำราชการ
นั้น ๆ สนองพระเดชพระคุณมาโดยเต็มกำลังและความ
สามารถที่จะทำได้จนตลอดรัชกาล

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ประสพเวลาซึ่งจะต้อง
ชำระสละเงินพระคลังข้างที่ และจะประหยัดตัดเงิน
ใช้จ่ายในพระราชสำนักให้ลดลง อันเป็นการยากยิ่ง ได้
โปรดฯ ให้พระยารพวงศ์พิพัฒน์เป็นกรรมการคนหนึ่ง แล้ว
ให้เป็นผู้จัดระเบียบกรมมหาดเล็กด้วยอีกอย่างหนึ่ง ก็
สามารถทำได้ตั้งพระราชประสงค์ เป็นเหตุให้ทรงประจักษ์
แจ้งคุณวุฒิของพระยารพวงศ์พิพัฒน์ ตามซึ่งสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวในรัชกาลก่อนๆ ได้ทรงยกย่องมาทั้ง ๒ พระองค์
ครั้นเมื่อตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงวังว่างลง จึงได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยารพวงศ์พิพัฒน์บังคับบัญชา
ราชการกระทรวงวังมาจนบัดนี้ ทรงพระราชดำริว่า พระยา
รพวงศ์พิพัฒน์เป็นข้าราชการผู้ใหญ่อันมีความชอบความดีมา
เป็นอันมาก และบัดนี้ก็เจริญอายุกาลมาแล้ว อีกประการ
หนึ่งในบรรดาหม่อมราชวงศ์ซึ่งเป็นเชื้อสายสืบมาแต่สมเด็จพระ
พระบรมราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถาน
มงคลในรัชกาลที่ ๒ ก็ยังมีได้มีผู้ใดซึ่งจะได้รับราชการมี
ความชอบเสมอเหมือนอย่างพระยารพวงศ์พิพัฒน์ ด้วยเหตุ

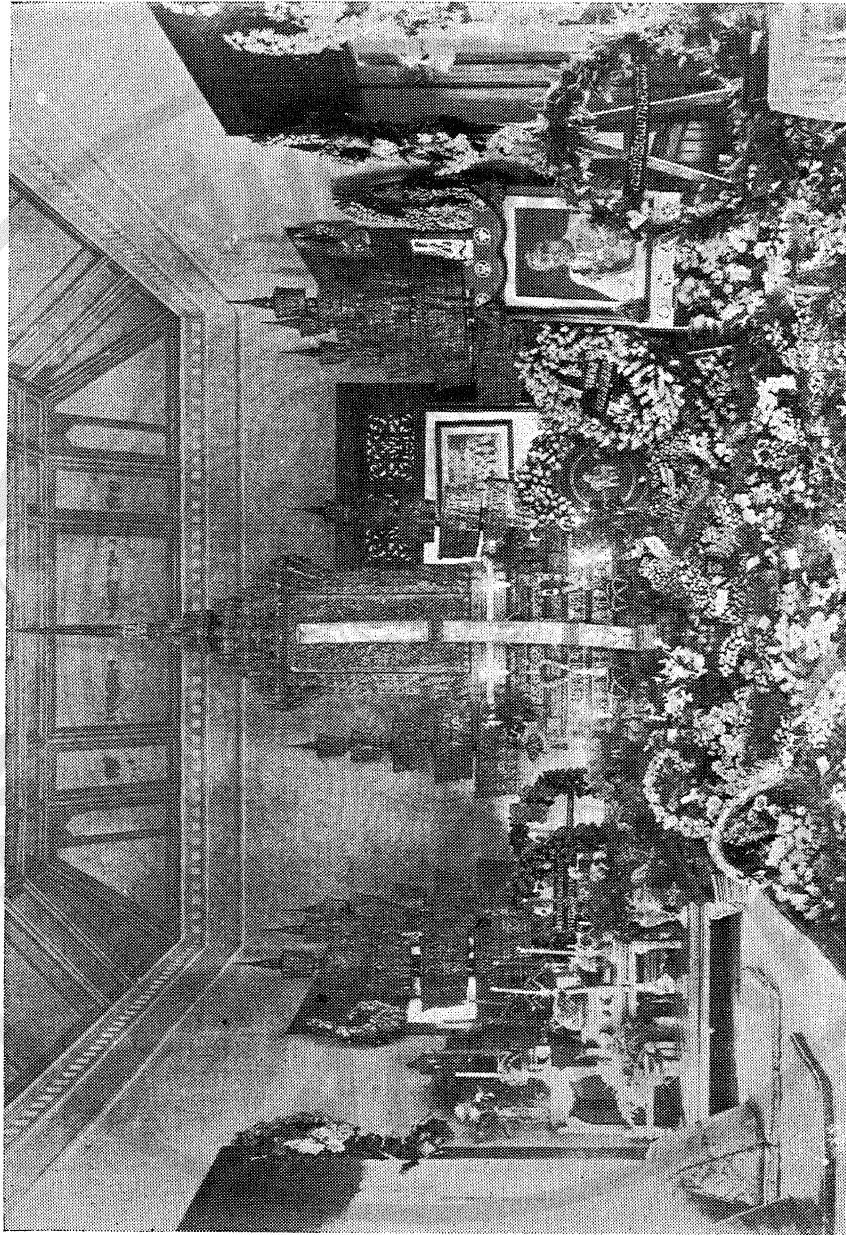

เมื่อเป็นเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ อายุ ๘๐ ปี

(๑๑)

ทั้งปวงดังกล่าวมา สมควรจะทรงยกย่องบรรดาศักดิ์พระยา
วรพงศ์พิพัฒน์ให้สูงขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงมีพระบรมราชโองการ
มาณพระบัณฑูรสรสังหนาทดรัสสั่งให้เลื่อนบรรดาศักดิ์พระยา
วรพงศ์พิพัฒน์ขึ้นเป็นเจ้าพระยามหิราชทินนามตามจารึกใน
สุพรรณบัฏว่า เจ้าพระยาवरพงศ์พิพัฒน์กฤดากรียศรีบริวาร
ราชเสนานุรักษ์ มหาสวามิภักดิ์บรมราชูปถัมภ์สุทรสม
เสวกามาตย์มหารัษฎ์คณบดี ราชธรรมประเพณีศรีรัตน
มนเทียรบาล มุทราธารนนทิวาหเนศ บุนยเกษตรศรณเกษม
สวัสด์ บรมราชาธิปัตย์นทรมนตรี มหาเสนาบดีอภัย
พิริยปรากกรมพาหุ คชนาม ดำรงศักดินา ๑๐๐๐๐ จงเจริญ
ทิรมชนมายุพรรณสุข สวัสด์พิพัฒน์มงคลนสารสมบัติ
บริวารสมบุรณ์ทุกประการเทอญ ฯ

เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เจ้าพระยา
วรพงศ์พิพัฒน์ บัวยด้วยโรคชรา ถึงอสัญญกรรมวันที่ ๒๖
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เวลา ๒๑.๕๖ นาฬิกา วันที่ ๒๗
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ รับพระราชทานน้ำอาบศพ และ
พระราชทานโกศมณฑปพร้อมทั้งเครื่องประดับตามเกียรติยศ
พระราชทานไตรของหลวง ๑๐ ไตร บังสกุลปากโกศ พระสงฆ์
สวดอภิธรรม รับพระราชทานฉันท ๔ รูป เฟล ๔ รูป
มีกำหนด ๗ วัน กับโปรดเกล้า ฯ ให้มีประโคมตลอด
๗ วันด้วย

สุวรรณภูมินิทานวรรณาลังการ

เล่ม ๒

สุวรรณภูมินิทานวรรณาลังการ ลำดับมาติกาว่าด้วย
พระมหาปราสาท ว่าด้วยราชบัลลังก์ ว่าด้วยมหาปราสาท
มีเทวสถานชื่อ มหาคิริ ว่าด้วยเครื่องใช้สอยพระเจ้าแผ่นดิน
พานพระศรีองค์หนึ่งทำเป็นรูปนกกการเวก องค์หนึ่งทำเป็น
รูปหงส์สำหรับรองเครื่องยศ ว่าด้วยพระกลดขาวและที่เป็น
ราวสำหรับปักไว้น้ำทองพระโรมได้ขาด มีห้องพระโรง
พื้นดินกับพระมหาปราสาทที่ว่างอยู่ มีผู้รักษาพระทวาร
พระราชวังซ้ายขวาชื่อปะเยาะดูเรน มีที่ประทับ ๕ ตำบล
มีมหาอำมาตย์ ๔ คน ๆ หนึ่งชื่อ ตอ คนหนึ่งชื่อ ตู คนหนึ่ง
ชื่อ จะนี คนหนึ่งชื่อ บอวอ ถ้าจะเสด็จไปให้ตั้งกระบวน
เป็นกองทัพข้างหน้า ๖ กอง ข้างหลัง ๖ กอง ถ้าเสด็จตาม
ทาง ๆ นั้นให้ปูเสื่อคล้า แล้วมีศิลาเกาะเป็นลายงาม ๆ
สำหรับทับเสื่อเรียกว่า ลำปี มีหอสำหรับไว้ผ้าโพกหลังหนึ่ง
มีพระตำหนักที่นั่งเย็นหลังหนึ่ง มีหอพระปริตหลังหนึ่ง มี
หอพระเชตุพนหลังหนึ่ง มีศาลาชำระความหลังหนึ่ง มีโรง

เป็นสิริมงคล สำหรับโรงช่างหลังหนึ่ง หอปะนุสำหรับไว้
 สักหลังหนึ่ง มีพระตำหนักเหนือพระตำหนักกลาง พระ
 ตำหนักใต้ ๓ หลัง มีหอทวายเป็นพระราชวัง มีพระตำหนัก
 อยู่บนกำแพงหลังหนึ่ง หอในพระราชวังหลังหนึ่ง มีราช
 บัลลังก์ มีรูปช้างรอง มีโรงรำหลังหนึ่ง มีคนสำหรับไล่ก
 ที่พระราชวัง มีพระเกตุที่เสด็จออก มีเสาศำหรับนั่งจับ
 มีที่พระที่นั่ง มีพนักเรียกว่าสัญชาติ มีเพดานมีระบายห้อย
 ใบโพธิ์ มีที่พระบรรทมในห้องพระตำหนัก มีปราสาททำด้วย
 เครื่องทองแดง มีรูปพระเจ้าแผ่นดินทำด้วยทองคำ เมื่อ
 เสด็จเข้าออกมีกลองประโคม มีคนสำหรับรักษาประจำที่
 อยู่เป็นนิตย มีม้องเงินสำหรับตีเมื่อเวลาเสด็จเข้าออก มี
 หอกกลองหอรฆังสำหรับตีทุ้มโมง ตี ๑๑ ตี ๑๒ ตี ๓๓ ตี ๔๔
 มีกลอง ๓ กลองสำหรับตีร้องฎีกา ๑ กลองสำหรับตีเมื่อทำ
 การมงคลหนึ่ง กลองสำหรับตีเชิญเสด็จให้ออกหนึ่ง ครั้น
 เมื่อเวลาตี ๑๑ นั้น ๓ กลองนี้ตีพร้อมกัน เมื่อเดือน ๘ ขึ้น
 ๕ ค่ำมีรับสั่งให้ตีกลองทั้งนี้พร้อมกันทุกปี ประกาศให้ชน
 ทั้งหลายรู้พร้อมกันทำบุญพระวัสสา กลองชาติทั้ง ๔ ชื่อ
 สุริชะ อยู่ทิศบูรพาหนึ่ง ชื่อ ปาปะ อยู่ทิศปัจฉิมหนึ่ง ชื่อ
 อมิตตะ อยู่ทิศอุดรหนึ่ง ชื่อ โกลียะ อยู่ทิศทักษิณหนึ่ง
 จาริกอักษรไว้ที่ประตู ๖ บรรทัดทุกประตู มีพนักงานสำหรับ

เผื่อนาฬิกา มีศาลาลูกขุน ศาลาเวร มีตุลาการทั้ง ๔ มี
พนักงานผู้ใหญ่ฝ่ายใน มีล้อมพระราชวังทั้ง ๔ มีนายล้อม
พระราชวัง ๔

มีนายถืออาวุธทั้ง ๔ กรม มีพนักงานสำหรับกำกับ
นักโทษในเรือนจำ มีพนักงานดูแลรักษาเมือง มีเรือพระที่นั่ง
ลำหนึ่ง ซื่อสารพิมานหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อกะมะโต ลำหนึ่งซื่อสาระ
ลำหนึ่งอังกะ ลำหนึ่งซื่อมนุสตะบูชาหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อสำหรับ
เมืองหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อฉนวนาหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อสังกันตะ ลำหนึ่ง
ซื่อแสงแจ้งหนึ่ง ลำหนึ่งซื่ออะสะลงหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อปริง
หนึ่ง ลำหนึ่งซื่อสยงหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อคังคาชยะหนึ่ง ลำหนึ่ง
ซื่อสารกะหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อโลกพิมานหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อทะวาลอง
หนึ่ง ลำหนึ่งซื่อสุวะหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อรามะสันหนึ่ง ลำหนึ่ง
ซื่อมนุสสะหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อนาคเทวะหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อทวาทสะ
รูปหนึ่ง ลำหนึ่งยาว ๓๒ วา ซื่อมหาปราสาทหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อ
พอกาหนึ่ง มีกระบวนพาย ๓๒ ท้า ลำหนึ่งซื่อแสงแจ้งหนึ่ง
ลำหนึ่งซื่อสัมพันหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อสักกะตันหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อ
กวรตะตะหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อชลากะเบงหนึ่ง

เรือรบมีธงเครื่องทหารครบหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อถนนเทียน
หนึ่ง ลำหนึ่งซื่อกัตตูหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อปัญจรูปหนึ่ง ลำหนึ่ง
ซื่อสัตตรูปหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อนวรูปหนึ่ง ลำหนึ่งซื่อทสะรูปหนึ่ง

ลำหนึ่งเล็กยะเวณี่ เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่ง
 ช่อแลเสด เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อบิลง
 เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อสร่มจันะ เป็นเรือ
 พอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อกินนะรี เป็นเรือพอกา
 ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อทวัดตัญญูราชยชนะ เป็นเรือ
 พอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อจักรนารายณ์ เป็นเรือพอกา
 ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อเสวตธราสู่อัณณะมัจฉะ เป็นเรือ
 พอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อมะหิงสะเป็นเรือพอกา ยาว
 กว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อยันโนว่าชนะศัตรุ เป็นเรือพอกา
 ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อปวยไคขอว่าลือท้าวสนาม เป็นเรือ
 พอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อเมนราชกรี เป็นเรือพอกา
 ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อปงตอยันไไหนว่าชนะศัตรุโดยบุญ
 เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อจิตเคลื่อนเอา ว่า
 ชนะข้าศึก เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อปลง
 เถญญะ ว่าสง่างามพล เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่ง
 ช่อตั่วไคเอา ว่าชนะพิภพ เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง
 ลำหนึ่งช่อบัวไคเอา ว่าชนะทุกสนาม เป็นเรือพอกา ยาว
 กว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อมีตวนหยันไไหน ว่าชนะในสมุทร
 เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อสุแยกตุดต ว่ากล้า
 ไม่มีที่เปรียบ เป็นเรือพอกา ยาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่งช่อตั่วไค

เหวน ว่าเข้าทุกสนาม เป็นเรือพอกายาวกว้างหนึ่ง ลำหนึ่ง
 ช่อสระภู เรือชญาเป็นเรือพอกายาวกว้างหนึ่ง เชิงโมมร
 เป็นเรือพอกายาวกว้างหนึ่ง ปี่เปมม เป็นเรือพอกายาวกว้าง
 หนึ่ง ปะแอตยอ เป็นเรือพอกายาวกว้างหนึ่ง สระพยุ
 เป็นเรือพอกายาวกว้างหนึ่ง ว่าด้วยเรื่องเรือยะลาสิ้นชั้น
 สิ้นคำแต่เท่านั้น

จะว่าด้วยต้นเหตุใจความ เรื่องราชบัลลังก์กับพระที่นั่ง
 เห็นว่าใจความจะยืดยาวนักจึงเว้นไว้ก่อน แต่บรรดาพระเจ้า
 แผ่นดินแต่ก่อนนั้น พร้อมด้วยเครื่องของกษัตริย์สำหรับ
 พระเจ้าแผ่นดินจึงจะได้กล่าวบัดนี้

ชยตุ มงกุฎ ด้วยเหตุว่าเป็นเมืองเอกเป็นเมืองใหญ่
 เป็นที่ค้ำบัลลังก์แห่งประเทศราชทั้งหลาย มีพระราชวังมหา
 ปราสาทเครื่องยศใช้สอยของกษัตริย์ จะเรียกชื่อต่าง ๆ นั้น
 ด้วยว่ากาลเนิ่นช้านมาจนบัดนี้สาปสูญไปก็มีบ้าง ถ้อยคำ
 ฟั่นเฟือนผิดพลั้งก็มีบ้าง เพราะเหตุว่าเนิ่นช้านจะได้คิดอ่าน
 จดหมายไว้ ด้วยจะแจ้งความก็ไม่ได้ จดหมายไว้เป็นสูญ
 ความไปก็มีบ้าง แต่ก่อนมาไม่มีผู้ใดจะได้จำไว้ บัดนี้จะ
 อุปมาเปรียบเทียบเหมือนทองชมพูท ทองสิงคิ ทองขามิกร
 ทองหิรัญญะ ทองเอนยะปัตต ทองนาครี ทองนาลัมุตต
 เปรียบเหมือนอย่างทองทั้งหลายนี้เข้าผสมกันเหมือน

เป็นทองด้วยกัน จึงได้ตัดข้อความออกจากคัมภีร์ราชวงศ์พงศาวดารทุก ๆ คัมภีร์แต่ครั้งก่อนมา ประมวลถ้อยคำให้ถูกต้องตามคัมภีร์ราชวงศ์แต่ก่อนมา

ราชธานี เป็นเมืองหลวงใหญ่ ว่าด้วยเครื่องสำหรับพระนคร พร้อมไปด้วยเสนาอำมาตย์ข้าราชการฝ่ายนอกฝ่ายใน มีพระราชวังมหาปราสาทนั้นเป็นเจ้าแผ่นดินแห่งประเทศราช จึงได้สร้างของสำหรับแผ่นดินได้ครอบครองสืบต่อกันมา “อาทิจพนัชน” เป็นเชื้อพระสุริยวงศ์พระเจ้าธรรมมิกราช พระองค์หนึ่งองค์ใด ก็พร้อมไปด้วยสิ่งของราชภัณฑ์ทั้งปวง จึงได้จัดหมายไว้เพื่อจะได้ไขความให้แจ้งรัตนะทั้ง ๓ คัมภีร์ขึ้นเหนือเกล้า เปรียบเหมือนพวงแก้วมุกดาและเหมือนดวงพระจันทร์ อันเจริญตั้งอยู่กลัปหนึ่ง จึงได้เขียนเรื่อง “สุวณณภูมินิทาน” ไว้ บัดนี้ผูกเป็นกลอนรณาลังการไว้ ใจความว่ามีชมพูทวีปใหญ่อยู่ข้างทิศใต้เขาพระสุเมรุ บนชมพูทวีปนั้นมีภูเขาน้ำหนึ่งชื่อ มณฑเล พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปสถิตย์อยู่บนยอดเขาแล้วจึงมีพุทธทำนายไว้ ดุจดั่งประทับตรา ว่าข้างทิศใต้เขามณฑเล จะเป็นพระราชฐานบ้านเมืองชื่อ อมรปุร พร้อมไปด้วยปราสาทปราสาทเศวตฉัตร เครื่องกษัตริย์มีพระกลดยอดประดับด้วยแก้วนวรรตน์เป็นต้น ๑๑ อย่าง พร้อมไปด้วยเสนามาตย์

ข้าราชการฝ่ายนอกฝ่ายในสืบ ๆ ต่อกันมา จนถึงแผ่นดิน
 ของข้าพเจ้า ๆ มีชื่อตั้งว่า “ไชยสงคราม” แต่ครั้งก่อน ๆ
 ไม่มีผู้ใดจดหมายแสดงไข่อความนามสมมุติ เครื่อง
 สำหรับใช้สอยของเจ้าแผ่นดินเป็นธรรมดาต่าง ๆ นั้น ข้า
 พระพุทธเจ้าจึงได้ไขแสดงชื่อไว้ให้แจ้ง เพราะดังนี้จึงได้
 เรียกหนังสือนี้ว่า “สุวรรณภูมิทาน” ในคัมภีร์พุทธวงศ์
 ก็มีว่ามีปรางคปราสาท ๕ ชั้นหลังหนึ่ง ๕ ชั้นหลังหนึ่ง
 เรียกว่ายามหลังหนึ่ง สุกะหลังหนึ่ง สุธามะหลังหนึ่ง จึง
 ได้รู้ว่ามีมาแต่ก่อน ด้วยเหตุบุญอำนาจพระเจ้าแผ่นดินนั้น
 มีคาบศฤกษ์หนึ่ง พระอินทร์หนึ่ง พระยานาคหนึ่ง พระยา
 ครุฑหนึ่ง ปรมเสฐราหนึ่ง พระมหาพิณณเศวรหนึ่ง มนุษย์
 กษัตริย์หนึ่ง มีผู้ประเสริฐ ๗ องค์สร้าง เมืองศรีเขตรานั้น
 พระอินทร์เป็นหลัก พระยานาคเป็นสายเวียนรอบเป็นวง
 ครั้นนั้นพระยานาคเห็นครุฑสะดุ้งตกใจ ๓ ครั้ง กำแพงเมือง
 จึงได้ย่นสะดุ้งอยู่ ๓ แห่ง ที่พระอินทร์ขึ้นเป็นหลักนั้นสร้าง
 พระเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง ขนานชื่อว่า “พระจักรกเจดีย์” ยังอยู่
 จนทุกวันนี้ เพราะเหตุดังนี้จึงได้ผูกกลอนไว้ใจความว่า
 พระอินทร์ยืนศูนย์กลางเมือง เปรียบเสมือนหนึ่งเขาพระสุเมรุ
 อยู่ท่ามกลางจักรวาล พระยานาคเปรียบเหมือนยังเชือก
 ชักกลิ้ง เพื่อจะให้กลมกล่อม พระยานาคสะดุ้งหุดก่

กำแพงเมืองจึงได้ยื่นสะตู่คดอยู่ ๓ แห่ง ในความกลอนว่าดังนี้

อีกกลอนหนึ่งผูกว่า สลิตย์อยู่บนยอดเขาบรรพตโพ
อุทศิรี แม่นพระตถาคตล่วงไปแล้วนานได้ ๑๐๐ พรรษา
แล้ว ผู้เฝ้า ๗ องค์นี้ฤๅษีเป็นต้นจึงสร้างเมืองให้ใจความว่า
ดังนี้

อีกกลอนหนึ่งผูกไว้ใจความว่า ท้าวสหสเนตรกับ
ปรเมศุรา แสดงเดชาศักดานภาพแปลงกาย ท้าว กร ได้ถึง
๘,๐๐๐ รูปนั้น ก็ลงมาช่วยสร้าง ใจความดังนี้

อีกกลอนหนึ่งใจความว่า “จนท่ ปรมิภ สหวา มหา
ภินะสะ” กลุ่มรุมให้ร้องเออช่วยช่วยกันสร้างเมืองศรีเขตรา
ให้ใจความว่าเท่านี้

เสาค้ำที่มหาปราสาทนั้น ค้ำไว้ทั้ง ๘ ทิศเรียกภาษาว่า
กะหะคัน ซึ่งมหาปราสาท ๗ ชั้นนั้นตั้งแต่ชั้นต้นขึ้นไป ๓ ชั้น
ข้างทิศเหนือเฉียงวันตกมีพระทวารหนึ่ง อาศัยเหตุที่ว่า
พระอินทร์อยู่เขาพระสุเมรุอยู่ข้างทิศเหนือชมพูทวีป เมื่อ
พระอินทร์จะมาช่วยรักษาสำแดงอิทธิ จึงได้ขนานชื่อว่าอินท
ทวาร อย่างหนึ่งชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินมีศักดานุภาพแห่งบุญ
จึงได้ชื่อว่า พระทวารราชภูมิ ด้วยเรียกเป็น ๒ สถานเพราะ
เหตุว่าเป็นท้องพระโรงพันตำ สำหรับเสด็จออกมาทอด

พระเนตรดูการงานเครื่องเล่นพ่อนรำ สำหรับทรงพระบรม
 ฌาสัก ในห้องข้างตัววันออกนั้กันห้องไว้ ข้างภาษานั้เรียก
 ว่า ห้องมารแพง ข้อหนึ่งกลางปราสาทกั้กันนั้นเป็นมารแพง
 แล้ววางตั้งให้ตรงกับเศวตฉัตร มีราชบัลลังก์แท่นหนึ่ง
 ซึ่งบัลลังก์นั้นมียู่ ๘ ประการ มารศัทรูปองคิร่ายมิได้
 ห้วนไหว เป็นบัลลังก์องค์สมเด็จพระพุทธเจ้า ข้อ อปราชิต
 บัลลังก์ เทวบุตรเทวธิดาสถิตยู่ณข้อทิพบัลลังก์ ที่
 พระเจ้าแผ่นดินประทับนั้นชื่อ ราชบัลลังก์

ราชบัลลังก์นั้นมีบุษบก หน้ามูจมีวิมานรินช่อฟ้า มีรูป
 พระอินทร์มีเสาศักไว้หน้าพระอินทร์ สูงเท่าพระอินทร์ไว้เป็น
 สำคัญ เพื่อจะเตือนสติพระเจ้าแผ่นดินให้ทรงประพฤติใน
 ราชธรรมโดยตรง เป็นยุติธรรมประดุจตั้งเสาศักไว้หน้า
 พระอินทร์ให้บำรุงรักษาพระศาสนาไว้ แล้วชำระให้เป็นกรรม
 ที่ไม่ควรก็ตามไม่ควร ที่ควรก็ตามควร ควรจะโปรดไม่ควร
 จะโปรดให้ช่อตรง ให้ทอดพระเนตรดูพระอินทร์กับเสาศัก
 แล้วก็ให้เที่ยงธรรม บั้กไว้เป็นที่ว่าเสียมสอนพระเจ้าแผ่นดิน

มหाराช ดูกรพระบรมราชสมภาร ฌมฺเมน อยู่แห่งธรรม
 สเมน อยู่แห่งเรียบร้อย นครี ซึ่งพระนคร สมปาเลตุ
 ให้รักษาครอบครองด้วยยุติธรรมโดยควร มยฺหิ แห่ง
 ข้าพระพุทธเจ้า “นลาณฺเห” แห่งพระพักตร “สุวณฺณอุทุมฺภ”

ซึ่งเสาสวรรณปักไว้นั้น “ปัสส” จงทอดพระเนตรดูเถิด เป็นที่คำพระอินทร์ให้ประกาศไว้แก่พระเจ้าแผ่นดิน เหตุตั้งนี้จึงได้ทำวิมานไว้น้ำมวบอบก เสาปักไว้ตรงพระพักตร์รูปพระอินทร์ เรียกว่าเสาโอวาสวรรณนิมิตร เมื่อครั้งองค์สมเด็จพระพุทธเจ้าเสด็จอยู่ที่เมืองกุสินารานั้น พระอินทร์กราบทูลว่าจะขอรักษาพระศาสนา ด้วยเหตุตั้งนั้นพระองค์จึงได้มอบให้รักษา จึงได้นิพนธ์ใจความว่าแต่ก่อนพระอินทร์กราบทูลว่าจะรักษา ก็มีได้คิดอ่านรักษา เหตุตั้งนี้พระอินทร์นั้นจะมีผิดล้อยคำไปหรือ ได้ใจความว่าดังนี้

อนึ่งใจความว่าพระองค์มอบคำไว้แก่พระอินทร์ด้วยกัน เมื่อครั้งนั้น ว่าจะไว้ศาสนาที่เมืองมนุษย์โลกให้รุ่งเรืองแจ่มใส ดุจดั่งแสงพระจันทร์ในวันจันทร์สี ใจความว่าดังนี้

อีกกลอนหนึ่งใจความว่าศาสนารุ่งเรืองอยู่จนเท่าบัดนี้ ด้วยสัมมาเทวะรักษาไว้เป็นอันเที่ยง ใจความว่าดังนี้

อีกกลอนหนึ่งใจความว่า เมื่อขณะพระองค์เสด็จดับขันธที่เมืองกุสินารา เสวยสุขตำราญนั้น พระมุนีเจ้ามีพระโอบอุตรสนิมิตรไว้กับเทวดิศรานภาพเป็นเจ้าเมรมาศว่า ดูเฝ้ารักษาซึ่งมนุษย์โลกทั้งหลาย ได้ใจความดังนี้

ด้วยว่าพระอินทรักษาพระศาสนาไว้ จึงได้เขียนจดหมายศักราชไปเดือนวันคืนขึ้นแรมไว้ จึงได้เรียกว่าเป็นศักราช

ที่ทองข้อฟ้าบุษบกนั้นนักรัตนทั้ง ๕ ประดับไว้ตั้งนั้น
คือบุษยหนึ่ง ลูกแดงหนึ่ง นิลหนึ่ง เพ็ชรหนึ่ง มรกตหนึ่ง
มุกดาหนึ่ง ทับทิมหนึ่ง โคบุศยหนึ่ง แก้วพลีหนึ่ง ด้วย
ว่ากันอันตรายได้เพื่อจะชมคุณนักรัตน จึงได้แต่งกลอนไว้
ในคัมภีร์โหรทั้งหลายว่าเป็นวณาลังการนั้น นักรัตนทั้ง ๕ นั้น
เอาแก้วพลีไว้เป็นศูนย์กลาง

ข้อหนึ่งลูกแดงว่าพระอาทิตย์ เพ็ชรว่าจันทร์ มุกดาว่า
กุม โคบุศยว่าพุทฺธ บุษยว่าเสาร์ มรกตว่าคุรุ เพ็ชรไพฑูรย์
เป็นราหู นิลว่าสุกร ดวงแก้วพลีประดับไว้กลางเป็นยอดไว้
จึงเรียกข้อฟ้า ซึ่งคุณนักรัตนทั้ง ๕ นั้นผูกเป็นกลอนไว้ ใจ
ความว่าไม่มีโรคอันตราย เจริญไปด้วยอายุ วรรณ สุข พล
เป็นอันเที่ยง ในคัมภีร์คุณนักรัตนว่าดังนี้

แก้วมณีโชติเป็นรัตนของประเสริฐ จะนึกเอาสิ่งไร
ก็ได้สมความปรารถนา จึงมีบาลีว่า

“อิฉนิคฺคํ ปตฺถนิคฺคํ ตุຍหิ จิပ္ปเมว สมินฺชุตฺตํ สพฺเพ
ปุเรณฺตุ สกฺกปฺปา จนฺโท ปณฺณโรโส ยถา”

มีพระบาลีดังนี้จึงได้รู้ ซึ่งราชบัลลังก์นั้นทำรูปราชสีห์
รองราชบัลลังก์ไว้ มีกษัตริราชสีห์ ๔ อย่าง ปันตะหนึ่ง กาละ
หนึ่ง ดินะหนึ่ง เกสรหนึ่ง ในถ้ำนอน ๔ อย่างนั้น เกสร
ราชสีห์ มีกำลังศักดิ์ดานภาพใหญ่ยิ่งกว่าราชสีห์ทั้ง ๓ ละเลิง

นองลำพองกายแล้วผืนพัศตรไปข้างทิศต้องประสงค์ เคยข่มให้ศัตรูพ่ายแพ้ นิมิตรอันนี้ว่าจึงได้สลักทำไว้ ด้วยว่าเกสรราชสีห์มีกำลังโดยเร็วด้วยอิทธิ เหตุตั้งนั้นผู้มีปัญญาแสดงไว้ว่าออกมาเยี่ยมจากรตนปากน้ำ (ถ้า) เป็นที่สำนักเปรียบเหมือนอย่างพระราชวัง ละเล็งลำพองใจเหลียวซ้ายแลขวา โลดโผนโจนไปได้ ๓ ชั่วโมง เสียงเหมือนว้าวุศุภราชรวดเร็วมีกำลังดังนี้

ข้อหนึ่งโดยจะโลดขึ้นบนอากาศ จะวัดสอบกว่าพันเส้น ข้อหนึ่งว่าที่พื้นเสมอมีกำลังโลดไปได้ให้สิ้นกำลัง ๔๐๐๐ ต่อๆ ข้อหนึ่ง ๗ ศอกว่าดังนี้ ข้อหนึ่งจะโลดจากที่สูงลงมา โดยกำลังได้คำพูดหนึ่ง มีขณะกำลังดังนี้ ข้อหนึ่งว่าคนองโลดแผดเสียง ๓ ครั้ง ให้อำนาจกับศัตรูเป็นอิสระอยู่ในป่า หิมวันต์ เกสรราช เป็นพระยาแห่งสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีสัตว์ใดจะเสมอเป็นสอง เป็นธรรมดา

ข้อหนึ่งว่าราชสีห์นั้นอยู่ถ้าเขาสิลาทศิรีเป็นธรรมดา ออกจากถ้ำแล้วแผดด้วยเสียงให้ได้ยินไปถึง ๓ โยชน์ ข้อหนึ่งว่าโลดไปจะจับสัตว์ดุเดือดเอาเลือดเนื้อกิน แล้วโลดกลับมาถึงที่มันจะสิ้นเสียงแผด ด้วยเหตุมีกำลังดังนี้จึงได้เรียกว่าราชสีห์เกสรราช เปรียบประดุจดังพระเจ้าแผ่นดินนั้นเหมือนอย่างอิทธิราชสีห์มีราชบัลลังก์บุษบกหน้ามนั้น มี

พระทวารซ้ายขวาบนพระทวารนั้นมียอดปรางค์หน้ามุก แล้ว
 บั๊กเสาเม็ดปิดทองไว้ริมพระทวารข้างละเสา ๆ เป็นที่สำหรับ
 ว่าเสาเรือกไม้กันประตูเป็นของธรรมดา ด้วยในฝาพระบาท
 พระพุทธรองค์มีพระจักรลักษณะ ๑๐๘ ประการ ว่ามีเสาบั๊ก
 กันพระทวารในพระบาท อันว่าเสาพระทวารมีพระบาลีดังนี้
 ในบทนมัสการรอยจักรพระพุทธรบาท ทำกลอนรณาลังการ
 ไว้ใจความว่ามีปราสาทแวววาม แล้วไปด้วยเครื่องประดับ
 มีเสายอดเม็ดบั๊กเป็นเสาพระทวารไว้ว่าใจความดังนี้ ที่
 ราชบัลลังก์นั้นมีรูปโลกเทวบุตรมีรูปราชสีห์ซ้ายขวาทำรองไว้ที่
 ราชบัลลังก์นั้น มีใจความ ๔ ประการนั้นว่า ราชสีห์ออกจาก
 รตนคูหาพบกับช้างเผือกอยู่บนอากาศ เกิดวิวาทกันด้วย
 หวงกลีบเมฆเป็นอาหาร ราชสีห์นั้นขึ้นเหยียบบนศรียะช้าง
 แล้วดูตเอาสมองตามวงช้าง โลกเทวบุตรเห็นช้างกับราชสีห์
 อร่ากันอยู่จึงได้เอาเท้าหนีบแล้วร้องขับเพลงเต็นรำ ด้วยว่าฟัง
 เสียงนั้นเพราะราชสีห์กับช้างจึงเลิกอริวาทกัน เพราะเหตุ
 นิมิตรดังนี้จึงได้ทำรูปโลกเทวบุตร เอาเท้าหนีบเป็นที่ทำ
 ตีเต็นรบกันกับราชสีห์ขึ้นบนศรียะช้างทำที่คดงวงช้าง จึงได้
 ทำรองไว้ที่ราชบัลลังก์หนึ่ง ที่ราชบัลลังก์นั้นทำดอกบัวรองรับ
 พระอินทร์ กำหางหูกยุงซ้าย ๑๖ ขวา ๑๖ เป็น ๓๒ รูป ซึ่ง
 เหตุใจความทำรูปพระอินทร์ไว้เช่น ด้วยพระอินทร์ลงมารักษา

แก่พระเจ้าแผ่นดินเอกราชทั้งหลาย จึงต้องทำรูปพระอินทร์ไว้ที่บนยอดบุษบก มีวิมานริมช่อฟ้ารูปหนึ่งกับที่ราชบัลลังก์ ๓๒ รูป รวมกันเป็น ๓๓ รูปด้วยกันนั้น เป็นที่รักษาพระเจ้าแผ่นดินเป็นราชบัลลังก์หนึ่ง แต่พระอินทร์เทวบุตรต้องนอบน้อมถวายพรให้เจริญ ผูกกลอนไว้ใจความว่าพระเจ้าแผ่นดินมีพระธรรมสถั่งอยู่แก่ศีลสมาธิราช ธรรมพร้อมอยู่แล้ว แต่พระอินทร์ก็ต้องมาอุดหนุนค้ำบัลลังก์ ใจความว่าดังนี้จึงได้รู้

ข้อหนึ่งที่ราชบัลลังก์ทำรูปโมราไว้ทั้งซ้ายขวานั้น ด้วยเหตุมีใจความว่าเป็นสัตว์สำราญอยู่ครีเขาคันธมาทน์ บ้าหิมวันต์ คือนกยูงนั้นมีสง่างามด้วยหาง ด้วยว่าพระยานกยูงนั้นมีผู้เอาแร้วบ่วงดัก จะจับเอาตัวให้ได้ ด้วยว่ามีอานุภาพในความสัตย์จึงได้พันอันตรายจับตัวไม่ได้ มีโมรสูตรพระบาลีว่า “จิสฺสํ” อันว่าชานาน “วายมนฺตาปี” อุตสาหะไปจับด้วยความเพียรนั้น “คณฺหิตุ” เพื่อจะจับเอา “เนว สกฺจิสฺส” ก็ได้หวาดหวั่นไหว มีพระบาลีดังนี้จึงผูกกลอนไว้ว่า สำราญอยู่คูหา เป็นเชื้อชาติโมรา ไปมาผู้เดียว จนครบวษา ช้ามา ๖๐๐ ปี มีอานุภาพดังนี้ เพราะเหตุดังนี้จึงสลักเป็นรูปนกยูงไว้หนึ่ง

ข้อหนึ่งราชบัลลังก์นั้น ทำรูปกษัตริย์ช้วนนั้น เพราะเหตุว่ากษัตริย์นั้นมีกิริยาอันจะอ่อนช้อยชดออ่อนหวานเรียบร้อยพร้อมไปด้วยลักษณะ ๕ ประการ เคยรับรองเอาน้ำเกสรพวงมาลัยบริโภคนเป็นภักษา เมื่อวันพระพุทธรองค์เจ้าได้ตรัสเป็นพระโพธิญาณนั้น มีใจปีติยินดีลอสรรพาทาเต็นรำจับร้องชื่นชมสำราญใจ ด้วยเป็นที่ราชาภิเศกเป็นพระที่นั่งสำหรับทรงเผยพระองค์ เพราะเล่าข่อนนิมิตรนั้นว่า จึงได้ทำรูปกษัตริย์ที่บัลลังก์หนึ่ง ที่ราชบัลลังก์ทำเป็นทวารรูปวงช้างช้วนนั้นมีความว่า “กาลวณ คงเคยย ปณฺทร ตมฺพ ปิงฺคณฺท มงฺคณฺท โมมฺอโปสฺส” ช้างทั้ง ๕ จำพวกนี้ ด้วยว่าพระยานัตถ์นั้นเป็นช้างประเสริฐกว่าช้างทั้ง ๕ จึงได้ทำทวารรูปวงช้างพระยานัตถ์นั้นไว้ชาลทวารนั้น ชาลเป็นคำมคธแปลภาษาว่ารุ่งเรืองสุกใส เพราะดังนั้นจึงเรียกว่าชาลทวาร ซึ่งผ้าปักผ้าทอดด้วยไหมเงินไหมทอง เป็นดอกดวงต่าง ๆ นั้นก็เรียกว่าผ้าชาล ภาษาพวกแขกเทศก็เรียกว่าชาลเป็นคำมคธ จึงได้รูปวงช้างพระยานัตถ์ประดับไว้ที่ราชบัลลังก์หนึ่ง

ที่ราชบัลลังก์สถักเป็นลายดวงเครือวัลย์ทั้งช้วนนั้น ใจความว่าสุรย์กัณฑ์ ด้วยว่าตัวเครือวัลย์นั้นนุ่งห่มเครื่องประดับประดับนั้นคดเคี้ยวเป็นกิ่งก้านคดขบขันไปด้วยเครือวัลย์

เมื่อสัปดาห์ที่ตราขบุตรทรงประทับเครื่องเครื่องวัลลัน เพื่อ
จะให้รักษากัณฑ์มิอาจทำอันตราย จึงได้ตามท่อมมหาสมุทร
พนอสุรย์กัณฑ์ไป เพราะเหตุเอานิมิตรอันนี้จึงได้ทำลายสลัก
ตัวเครื่องวัลลันไว้ที่ศีรษะเรือ ท้ายสำเภาก็ทำไว้ข้าง
เครื่องวัลลันนี้มีตัวเป็นเครื่องประดับลายเครื่องวัลลันมีอยู่ จึง
ได้รู้ซึ่งลายเครื่องวัลลันนี้ จึงได้ทำเขียนสลักไว้เป็นลาย
มีบันดาศักดิ์สูงสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน จึงได้ทำไว้ที่ราช
บัลลังก์ จึงผูกกลอนไว้ว่าเป็นของสำหรับไว้แก่เจ้าแผ่นดิน
ประเสริฐงามยิ่งเหมือนคุณทล เป็นดวงลายเครื่องวัลลัน

สถานหนึ่ง ว่าถึงก้านเครื่องวัลลันพันซ่อนวงเวียนประดู่
แสงพระจันทร์ว่าดังนี้ ซึ่งราชบัลลังก์ทำลายเครื่องวัลลันซ้ายขวา
นั้น มีดอกไม้เป็นพวงอุบะ ทำห้อยไว้ถึงละพวงนั้นด้วยเหตุ
เป็นดอกไม้ไม่มีสรีรมงคล เพราะดังนั้นจึงได้ทำห้อยไว้ทั้งวง
พระราชรถซ้ายขวาข้างละพวง

ในพระพุทธรูปนั้นว่ามีจักรลักษณะ ๑๐๘ องค์นั้น มี
พระบาลีว่า “วตฺติ โสจ” อันว่าพวงมาลัยห้อยอยู่หน้า
พระบาท เพราะฉะนั้นจึงแต่งเป็นกลอนนมัสการพระพุทธรูป
ไว้เป็นพุ่มพวง ๓ ชั้น มีสง่างามช้อยชดเป็นดอกมาลัย
ห้อยห้อยอยู่หน้าพระพุทธรูป ใจความว่าดังนี้ ด้วยว่ามี

นิมิตรยุตติมาแต่โบราณครั้งก่อนนั้น จึงได้ดูเยี่ยงอย่างจดจำ
ได้ทำสลักไว้ที่พระราชบัลลังก์สืบต่อ ๆ กันมาจนบัดนี้

ใจความเจ้าเทพารักษ์มหาคิริ นั้น มีเรื่องราวอยู่ใน
พงศาวดารราชวงศ์นั้นแล้ว จะกล่าวต่อไปอีกนั้นเห็นว่าจะ
บวดยาวนัก เมื่อครั้งแผ่นดินพระยาแสงดิกล องค์
ที่เมืองฤๅกนั้น เทพารักษ์มหาคิริพูดจากันกับพระยาฯ องค์นั้น
จึงได้ทำศาลบูชาค้ำไว้ที่พระราชวัง เพราะเอาเหตุตั้งขึ้น
จึงได้ทำสืบต่อ ๆ กันมาทุกแผ่นดิน ทำไว้ในพระราชวัง
ฝ่ายทิศตะวันออกเป็นศาลเทพารักษ์มหาคิริ จึงได้ผูกกลอน
ไว้แต่ก่อนใจความว่า พระยาแสงดิกลองกับมหาคิริพูดจา
วิสสาสะหวัระกันเสียงดัง ๆ ใจความว่าดังนี้ ว่าที่สิ่งหอสน
นั้นเรียกว่ารูปราชสีห์ สำหรับรองรับซึ่งเครื่องยศสำหรับ
กษัตริย์ ๕ ประการนั้นแจ้งอยู่ในคัมภีร์พระบาลีจึงไม่ไขความ
ใจความว่าพระรัตนพานรองมาลา นั้น เป็นที่สำหรับเชิญพระ
บรมธาตุสถิตย์อยู่แล้ว พระยาอชาตศัตรูสร้างพระเจดีย์
องค์ใหญ่ขึ้นบรรจุพระบรมธาตุไว้เมื่อครั้งพระยานรพาเมงจ
สร้างพระเจดีย์ไชยมงคลนั้น เอรรัตนพานมาลาเชิญพระ
บรมธาตุรองรับแล้วก็บรรจุในพระเจดีย์

ข้อหนึ่งพระยานรพาเมงจไปเชิญพระพรหมเขี้ยวแก้ว
ก็แบ่งภาคที่กรุงจีน เอรรัตนพานรองมาลารองรับให้สถิตย์อยู่

ข้อหนึ่งว่าอลองเจสุ พระยาองค์นั้นก็เอนวรต้นนี้ทั้ง ๕
 ไล่ในรัตนพานรองมาลา แล้วทำสักการบูชากับพระพุทธรูป
 ซึ่งสร้างด้วยแก่นจันทน์ ๕ องค์ แก่นสะเรกขันธ์ ๕ องค์ แล้ว
 อธิษฐานว่าตามพระพุทธรูปเสด็จอยู่ตำแหน่งใด ก็ให้สถิตย์
 อยู่ตามตำแหน่งนั้นขอให้ฉันมิตรบังเกิดแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด
 เพราะว่าแต่ก่อนเอนพานรองมาลา^๕ เคยใช้สอยเป็นเครื่อง
 สำหรับบูชาสัมมาคารวะ เป็นเครื่องสำหรับใช้สอยของ
 พระเจ้าแผ่นดินสืบต่อ ๆ กันมา จึงได้รู้ว่าเป็นเครื่องยศ
 มีบรรดาศักดิ์ ซึ่งเครื่องยศพระศรีของพระยาปะตึกธานั้น
 เรียกภาษาว่าจะแลงกะยา ว่าถวายแก่พระยานรธาเมงจอ
 ซึ่งกะโณนั้นคือพระเจ้าแผ่นดินมีมาแต่ก่อน ๆ ถึงโดยว่า
 มีมาก็ไม่ปรากฏ เมื่อครั้งแผ่นดินพระยาคุตบอง มีกลองไชย
 เกรี่ ๑ ระฆัง ๑ หอกธนูเป็นเครื่องทิพย์สำหรับปราบศัตรู
 พร้อมไปด้วยอาวุธทิพย์ทั้ง ๔ ประการ มีศักดิ์านุภาพบุญญา
 ธิการ ครั้งพระยาองค์นั้นบ้วนน้ำหมากลงที่แผ่นดินมีอำนาจ
 ร้อนลงไปถึงบาดาลพระยานาค ๆ ทนไม่ไหวจึงได้เอากะโณ
 สำหรับบ้วนน้ำหมากมาถวาย เพราะเหตุดังนั้นพระเจ้า
 แผ่นดินประทานเครื่องยศให้แก่ข้าราชการนั้น พานหมาก
 คนโท ของสารพัดแล้วแต่จะโปรด ซึ่งของเหล่านี้ประทาน
 ให้เสียก่อน ซึ่งกะโณนั้นไม่ประทานให้ว่าเป็นที่ศักดิ์สูง
 จึงประทานให้ต่อทีหลัง

เรียกว่า สลัก นั้นเป็นเครื่องยศของเจ้าราชมัญญ์สำหรับทรง
เรียกว่า กะยั๊บ นั้นว่าเป็นเครื่องยศของเจ้าสหทั้ง รูป
ลักษณะเหมือนอย่าง ขาวพันทวะ

เรียกว่า กะยั๊บเมี่ยงโม นั้นมีใจความว่าเมื่อครั้งแผ่นดิน
พระยาตะกอนเป็นอุปราช เมื่อครั้งมีสุกรใหญ่ตัวหนึ่งมาใน
ที่เมืองอุปราชนั้นตามไปเข่นฆ่าสุกรตายแล้วได้กรรมสังเว
ก็มีได้กลับไปบ้านเมือง บวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่า ครั้นอยู่มา
เนิ่นช้านาน อดอยากเปรี้ยวเค็มจึงได้ออกมาอยู่ใกล้ผู้คน
เมื่อขณะเดินมาถึงที่ตำแหน่งกษัตริย์นั้น พระอินทร์เสด็จลงมา
จากเขาพระสุเมรุ แล้วนิรมิตเปรี้ยวเค็มมีเครื่องสำหรับ
ใส่ของ จึงได้ถวายพระฤๅษีไปทั้งเครื่อง เพราะเอาเหตุเครื่อง
อันนั้นข้างฝ่ายพระสงฆ์เรียกว่า โอ ตะลุ่ม ให้สอยในการ
พระสงฆ์ ที่ตำแหน่งฤๅษีนั้นก็สร้างเป็นบ้านเมืองขึ้นจึงเรียก
ว่าเป็นเมืองฤๅษี ซึ่งเครื่องพระอินทร์ถวายแก่ฤๅษีนั้น ฤๅษี
ถวายแก่พระยามหาสัมภวะ จุลสัมภวะ เป็นเครื่องยศให้สอย
จึงขนานชื่อภาษาว่ากะยั๊บเมี่ยงโม กะยั๊บเมี่ยงโมเรียกว่าเขา
สุเมรุ ด้วยเหตุว่าเป็นของพระอินทร์ พระอินทร์นั้นเป็น
อิสสระอยู่เขาพระสุเมรุ จึงได้เอาเหตุนี้มาสมมติซึ่งของ
เครื่องยศพระเจ้าแผ่นดิน เคยให้สอยสืบต่อกันมา เสนา
อำมาตย์ข้าราชการจะให้สอยเทียมไม่ได้ ว่ากะยั๊บเมี่ยงโม

ก็เรียกว่ากัณฑ์ก็เรียกเป็นสองอย่าง เมื่อครั้งแผ่นดินพระยาวิไชยพาหุอยู่เมืองอังคราชนั้น พานพระศรีทำเป็นรูปราชสีห์เป็นเครื่องยศ เมื่อครั้งแผ่นดินพระยาตะกอนต่อ ๆ สืบมา ๗ ชั่วจนถึงแผ่นดินพระยาสุโขประหารันดา พานพระศรีทำเป็นรูปนาคไข้เป็นเครื่องยศ พานพระศรีกลับวันนั้นเป็นเครื่องยศของพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา พานผอบไล่หมากเป็นเครื่องยศเจ้าระไข้ สะแลงปะยอง เป็นเครื่องยศเจ้าเชียงใหม่ ลิตไตเป็นเครื่องยศเจ้าเลงเงง

เมื่อแผ่นดินพระเจ้าแบ่งยต จีเสียนเป็นเชอมลศัทยวงศ อยู่เมืองวิไชยบุรีสร้างพระเจดีย์มูยจัง ครั้นนั้นเจ้าเชียงใหม่ เจ้ากรุงศรีอยุธยา เจ้าระไข้ เจ้าเลงเงง ๔ กษัตริย์นั้นพากันยกพลโยธาไปถึงที่สร้างพระเจดีย์ จึงได้พบกันกับเจ้าแบ่งยต ๔ องค์ เจ้า ๔ องค์นั้นก็มีเครื่องพิณพาทยพ้อนรำตามภาษาพากันผินพักตร์ไปตามทิศที่เมืองตัวอยู่ แล้วก็สร้างพระเจดีย์พระยาละองค์ที่มุมพระเจดีย์ใหญ่ไว้เป็น ๔ องค์ ขนานชื่อพระ ๔ องค์นั้นว่า พระศรี ๔ องค์ จึงผูกกลอนไว้ว่าเยี่ยมอยู่ทิศต่อกรุงศรีเมืองตน ระไข้แรงเงงพากันบรรจพระเจดีย์ที่บุญจากองค์หนึ่ง มารดาเครื่องค์หนึ่งรัตนเครื่องค์หนึ่ง เป็นมูมทั้ง ๔ องค์ ว่าใจความว่าตั้งขึ้นพระเจ้ายูน พระเจ้ากรุง พระเจ้าระไข้ พระเจ้าเลงเงง

ทั้ง ๔ องค์นี้เป็นมหามิตรกัน แล้วเอาเครื่องยศที่มีบรรดาศักดิ์
ที่ใช่ตามเพศของตัวถวายแก่พระเจ้าแบ่งยะ

ฝ่ายพระเจ้าแบ่งยะนั้นเล่า ก็เอาเข้าของกำนัลถวายไป
แก่พระยาทั้ง ๔ องค์นั้น ก็พากลับมาบ้านเมืองเป็นเจ้า
แผ่นดินเมืองหริมูลไชย เจ้าเชิงใหม่เป็นเจ้าแผ่นดิน เมือง
กรุงศรีอยุธยา เจ้าเมืองกรุงเป็นเจ้าแผ่นดิน เกษ ๑๒
ตำแหน่งเมืองเจ้าเมืองระไซ้เป็นเจ้าแผ่นดิน เมืองลวตะ
เจ้าเลงเง ทั้ง ๔ องค์นี้เป็นเครื่องยศใช้สอย เรียกว่า
ลิตไตเป็นเครื่องยศ พระศรีของพระเจ้าเลงเงเรียกว่า
แลกดินกยาเป็นเครื่องยศ พระศรีกลับบัวของพระเจ้ากรุงศรี
อยุธยาเรียกว่ากุดทิกะยาจะยักเป็นเครื่องยศ พระศรีผอบ
เป็นของพระเจ้าระไซ้เรียกว่าแสงมะยองเป็นเครื่องยศ
พระศรีอับเป็นของเจ้าเชิงใหม่เครื่องยศพระศรีทั้ง ๔ อย่าง
นี้ได้รวมพร้อมกันเมื่อแผ่นดินพระเจ้าแบ่งยะ จึงได้ใช้สอย
สืบต่อ ๆ แผ่นดินมาเหตุว่าดังนี้

ข้อหนึ่งว่าเมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าหงสาช่วงเผือกนั้นได้
ได้เมืองเชิงใหม่ เมืองศรีอยุธยา เมืองเลงเง จึงได้เก็บ
เอาเครื่องยศของพระเจ้าทั้ง ๓ แผ่นดินนั้นไปใช้สอยไว้เป็น
เครื่องยศ ซึ่งเจ้าระไซ้นั้น เมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าตะแบง
ณุกท้อ ให้อยกกองทัพไปที่เมืองระไซ้ แล้วปะเรียงนอง

ปะของแท่ง นรทา แม่ทัพเป็นพระพี่เลี้ยงเข้าไปในเมือง
 ระไข่ แล้วพูดจาปราศรัยเป็นมหารัตน์ มีความสัจย์ต่อกันไว้
 ครั้นอยู่มาพระเจ้าตะแบงญบ่ทือล่องสวรรคตไป ต่อที่หลัง
 ปะเรียงนอกขอแทนนรทา ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้นแล้ว
 จึงได้ไปตีบ้านเมืองอื่นเพื่อจักให้เขตต์แดนนั้นกว้างขวาง ซึ่ง
 เมืองระไข่นี้มีพระราชสาสน์ไปถึงเมืองพระเจ้าพระยาช้างเผือก
 หงสาวดี เอาเครื่องบรรณาการไปถวายแก่พระเจ้าหงสาวดี ๆ
 จึงว่าเมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าเป้งยะมีช้างเผือกหนึ่ง เมื่อ
 แผ่นดินพระเจ้าหงสาวดีมีช้างเผือกมาก ทั้ง ๒ แผ่นดินนั้น
 เคยได้เครื่องยศ ๔ แผ่นดินรวบรวมกันเป็นถ้อยคำยุติว่าถูก
 ต้องกันทั้งสองฝ่าย หม่อมทองโคณโชนั้นว่าเป็นเครื่องยศ
 ของพระเจ้าพาราณสี มีอยู่ในคัมภีร์โลกสังเกตุ ชันเงิน
 ชันทองนั้นเมื่อเดิมเกิดโลกขึ้นใหม่ ๆ นั้น มีพระอาทิตย์
 พระจันทร์ออกมา จึงได้เอารูปพระอาทิตย์พระจันทร์มาทำ
 เป็นรูปชันเงินชันทอง เป็นเครื่องยศพระเจ้ามหาสมมตวงศ
 กาทองนั้นเป็นของธรรมดาใช้สอยของพระเจ้าแผ่นดิน ด้วย
 ว่ามีพระนั้นทรงอยู่เหนือแท่นศิลาองค์เดียวนั้น มีพระราชรถ
 มาถึงแห่งพระยา พวกเสนาอำมาตย์ก็เอาเครื่องสำหรับ
 กษัตริย์ถวาย หารับไม่ จึงได้เอากาทองจากเสนาอำมาตย์
 แล้วกรวดน้ำอธิษฐานว่าบุญสมภารได้ทำไว้แต่ชาติก่อนมีแล้ว

ก็ให้บังเกิดเครื่องทิพย์มา จึงได้บังเกิดต้นกามพฤษ์ออก
ขึ้นมา จึงได้เอาเครื่องผ้าทิพย์ได้ทรง เพราะว่าเหตุทั้งนี้
จึงได้เอากาทองนั้นว่าเป็นเครื่องสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน กา
รูปน้ำเต้าทองนั้นเมื่อ ครั้นถึงเมืองบอกกันพะเอิญมีศัตร์
มาประจัญ ๖ ประการนั้น มีชื่อว่า พยจอตอบุรุษปราบศัตร์
ทั้ง ๖ แล้วก็ได้เป็นเจ้าแผ่นดิน ในศัตร์ ๖ ประการนั้น
กาน้ำเต้าว่าเป็นต้นศัตร์ จึงได้เอาเหตุนี้มาทำเป็นรูปน้ำเต้า
ใช้สอยเป็นรูปกาน้ำเต้าสืบทอด ๆ กันมา

สถานหนึ่งสร้างพระเจดีย์ไว้เป็นรูปน้ำเต้า เรียกว่าเป็น
พระเจดีย์ไว้เป็นรูปน้ำเต้ายังอยู่จนเท่าบัดนี้ จึงได้ผูกกลอน
ไว้ใจความว่าในภัททกัลป์นี้ มีพระพุทธรูปทำนายนไว้ในตำบลนี้
จะเกิดบ้านเมืองใหญ่โตขึ้นแล้ว จะมีศัตร์อาเภท ๖ ประการ
กาน้ำเต้าเป็นต้นเหตุก็มีผู้ปราบศัตร์ที่ ๖ แล้วก็จะได้เป็น
เจ้าแผ่นดิน ครอบครองแผ่นดินทนบำรุงพระศาสนา พระเจ้า
แผ่นดินองค์นั้นจึงได้เอาเหตุนี้มาทำเป็นต้นสร้างพระเจดีย์เป็น
รูปน้ำเต้าไว้ แล้วจึงเอาพระบรมธาตุนั้นบรรจุไว้ในพระเจดีย์
รูปน้ำเต้าที่เมืองบอกกัน ใจความว่าดังทำเป็นภารเจดีย์
รูปยักษ์สำหรับรองเครื่องยศ ภาชนะใช้สอยของเจ้าแผ่นดิน
นั้นเอาเหตุว่าปัญญาธร พระราชบุตรรอดจากภัยอสุรยักษ์

ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน จึงได้เอนมิตร์อันนี้ทำรูปยักษ์พอก
เครื่องยศภานะให้สอยจึงได้ใช้ต่อ ๆ กันมา

กษัตริย์แต่ครั้งก่อนนั้นเอาเครื่องยศของโบราณรวบรวม
ให้สอยต่อ ๆ กันมา จึงผูกกลอนไว้ใจความว่า ว่ามีวสานา
ราชสีห์รองทรงประทับเป็นต้น มีสุวรรณพานพระศรีบัวกับ
สุวรรณโคณฑาประดับไปด้วยเครื่องนวิรัตน์ มีกะโณกาทอง
มีรูปน้ำเต้าทอง เป็นเครื่องยศให้ต่าง ๆ ใจความว่าไว้ดังนี้

เมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าหงสาวดีเป็นเจ้าข้างเผือกนั้น
เอาเครื่องยศของกษัตริย์โบราณแต่ก่อน ๆ นั้น กับเครื่องยศ
พระแสงเงา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระเจ้าระไซ้ พระเจ้า
เชียงใหม่กับพระเจ้านครนั้น มาลำดับไว้เป็นแผนก ๆ
ไว้ข้างซ้าย ๑๓ ตำรับ ข้างขวา ๑๓ ตำรับ ได้ทรงให้สอยอยู่
ซึ่งเครื่องยศพอบประทานแก่พราหมณ์นั้น เครื่องยศเหมือน
ของพระเจ้าอุปราชฝ่ายหน้า เครื่องยศพระศรีพระราชทาน
ให้แก่พระมเหสีเป็นย้อยเหลี่ยม๑๒เหลี่ยม๘เหลี่ยม แปลก
กันแต่ประดับพลอยกาเรือนกะจก พระศรี ๘ เหลี่ยมทำแต่
ล้วนเงินก็มี ประดับกะจกพลอยกาเรียวก็มี พระศรี๔เหลี่ยม
พระศรีกลม ๆ อย่างนั้นทำด้วยทองคำล้วน ผูกกลอนไว้
ใจความว่า ข้างริมเบื้องซ้ายพระเจ้าแผ่นดินนั้นมีรัตน
เครื่องยศข้างละ ๑๓ สิ่งแล้วไปแก่นวรัตน์ มีสี่สนแววาว

แปลบแปลบรุ่งเรืองไปด้วยสีต่าง ๆ มีพระแสงขรรค์ จันท์
 อักทึงแสงทอง มีพระศร็องมาลัย เครื่องพระศรีย่อเหลี่ยม
 ๒ วง มีพระศร็กลีบบัว พระศร็อบเลี่ยมรูปราชสีห์รอง กา
 น้ำทอง โคนโททอง หม้อพนนทอง ๒ สำหรับ พระกลด
 ๔ คัน ไม้เท้า รองพระบาท ซึ่งเครื่องยศนี้ลำดับไว้ที่หน้า
 พระที่นั่งทั้งซ้ายขวา พานพระศร็รูปนกกการเวกนั้น เมื่อครั้ง
 พระยาศรีธรรมโศกราช มีนกกการเวกร่องอยู่ที่พระราชวังนั้น
 “อสนธิมิตดา” พระมเหสีได้ยินเสียงนกนั้นร้องเพราะ จึง
 นึกว่าแต่เสียงนกเพราะดังนี้แล้ว เสียงพระองค์จะมีเพราะ
 ยิ่งกว่านี้หรือที่ไหนเลยจะเปรียบได้ เมื่อนึกอย่างนี้แล้วจึงมี
 ปิติเจตนา “อสนธิมิตดา” พระมเหสีก็ได้ธรรมสังเวชก็ได้
 ลุถึงโสดา เพราะเหตุนี้จึงเอาทองคำพระศร็ทำพานรูป
 นกกการเวก แล้วใช้สอยเป็นเครื่องยศ

พานพระศร็รูปหงส์นั้น เมื่อครั้งพระบรมโพธิสัตว์เสวย
 พระชาติเป็นหงส์ทองอยู่ครั้งนั้น มีพรานผู้หนึ่งดักด้วยแร้ว
 บ่วงจับหงส์ได้ไปถวายพระเจ้าพาราณสี ๆ เห็นบาดแผลซึ่ง
 ต้องแร้วบ่วงนั้น เห็นมังสะโลหิตไหล เปรียบเสมือนหนึ่ง
 สีทอง สีแก้วมณี จึงมีความกรุณาทนบำรุงเลี้ยงไว้ ครั้นหาย
 บาดแผลนั้นแล้วก็ทรงปล่อยไป เพราะเหตุนี้จึงได้เอา
 ทองคำทำเป็นรูปหงส์ทอง เตรียมไว้ที่พระที่นั่งซ้ายขวา

พระเศวตฉัตรนั้น สมมุติเทวธิดารักษาสมมุติราช
 พระเศวตฉัตรนั้นสมมุติเทวธิดารักษา ทำขอเกี่ยวให้ไว้เป็น
 นิตยที่ทรงพระบรมมหาราช พระกลดนั้นกรเทวธิดารักษา พระ
 กลดสมุทธานัน สมุทเทวธิดารักษา พระกลดจันท์นั้น
 จันท์เทวธิดารักษา พระกลดสุรียนั้น สุรียเทวธิดารักษา
 พระกลดปทุมนั้น ปทุมเทวธิดารักษา พระกลดสมุทธานัน
 สมุทธานันเทวธิดารักษา พระกลดวิศุกรรมนั้น วิศุกรรม
 เทวธิดารักษา พระกลดกรรมปทุมนั้น กรรมปทุมเทวธิดารักษา
 พระกลดอรุณนั้น อรุณเทวธิดารักษา พระกลดสมมุติ
 สมมุติเทวธิดารักษา บรรดาพระกลดเหล่านั้นสูงตามยาวกว้าง
 ประดับไปด้วยนพรัตน์ทั้ง ๕ เป็นระย้าห้อยต่าง ๆ สำหรับไว้
 ใช้สอยที่ตำแหน่งต่าง ๆ นั้น แฉ่งอยู่ในบัญชีข้างไทยใน
 หนังสือนั้นแล้ว ครั้นจะกล่าวไปถึงปวงการ

ในทศชาติพระเทมีย์ ว่าเทวธิดารักษาเศวตฉัตรจึงได้รู้ว่า
 เศวตฉัตรมีเทวธิดารักษา พระกลดสมมุติวงศนั้น เดิมแรก
 แต่ครั้งต้นกาลป์ มนุษย์ทั้งหลายพากันพร้อมใจตั้งให้เป็นอิสสร
 เจ้าแผ่นดิน จึงได้เรียกว่ามหาศาลขัณฑ์สมมุติวงศทรงกันกาง
 จึงได้เรียกว่าพระกลดสมมุติวงศ เอาเหตุอาพิตย์จันทร์มีมา
 แต่ปฐมกาลป์นั้น จึงได้เอาเหตุอันนี้เรียกว่าจันทร์พระกลด
 สุรียพระกลด ทั้งพระกลดสมมุติวงศ ๓ องค์นั้นเป็นสำหรับ
 ทรงของพระมหาสมมุติวงศ

พระกตกรณกัททันนั้น เมื่อครั้งพระยาจักรพรรดิตราสุทัศน์นั้น มาทำเป็นคันพระกตจึงได้เรียกว่า กนกัททัน กนกัททันต้นนั้นอันว่าสุวรรณดังทองล้วน กมุดนั้น อันว่าเครื่องยศสิ่งใดประเสริฐใหญ่ยิ่งกว่าของทั้งหลาย สิ่งนั้นเรียกว่า กมุด องค์เจ้าแผ่นดินนั้นเป็นผู้ประเสริฐใหญ่ยิ่งกว่าบุคคลทั้งหลาย จึงเรียกว่าเจ้ากมุด เป็นคำโบราณเรียกดังนี้ เป็นพระกตสำหรับทรงที่พระที่นั่ง คชสาร ราชรถ คือลำทรงนั้นเรียกว่าพระกต ยังพระเจ้าแผ่นดินนั้นทรงพระกตกนกัททันเป็นบมิได้ขาด เพราะเหตุดังนี้จึงได้อาพระกตไว้ริมราชบัลลังก์เป็นนิตย์ ด้วยว่าเป็นสมมุติเทวดา พร้อมไปด้วยเครื่องทรงสำหรับพระองค์ จึงมีได้ขาดห่างพระองค์

เจ้าอังวะนรบดี เป็นเจ้าแผ่นดินอยู่นั้น ข้าราชการว่าที่โสกราช คิดประทุษร้ายทำอันตราย เอาอาวุธฟันพระเจ้าอังวะถูกพระกตดำมขาด พระกตตกลงครอบพระองค์อยู่ จึงพ้นอันตราย เพราะเหตุดังนี้พระมหากษัตริย์นั้น มิให้พระกตห่างพระองค์เป็นอย่างมาแต่ก่อน

เมื่อครั้งแผ่นดินพยุจอทือ เมืองปอกกาง มีพระกตมีคันหินลูกแดงใหญ่รูป ๓ กายาว ๕ ศอก ๑๖ องคุลี ยอดพระกตประดับด้วยแก้วมณี บักรันไว้ที่ทองพระโรง เป็นสำหรับเคยประทับเป็นนิตย์มาแต่โบราณ ใจความว่า เกสเต

พระยาองค์นี้เดิมว่าเป็นบุตรพระสุริยา มารดาเป็นนาคราช
ได้ครอบครองแผ่นดินที่เมืองปอกกามมีบุญญาธิการ จึงได้
พระกลดอันใหญ่ยิ่ง ใจความว่าดังนี้

ใจความว่ายะมานั้น เมื่อพรานโสณดรเอนำไม้ยิงเอา
พระยาฉัททันต์พระบรมโพธิสัตว์ตัดเอางานนั้น ด้วยมิได้ให้งา
นั้นตกลงที่ดินจึงเอาเอายะมารับไว้

เมื่อครั้งพระเจ้าพาราณสีว่ามียะมาเป็นเครื่องยศว่ามีใน
โลกสังเกตคัมภีร์ จึงได้รู้ว่ายะมานั้นเป็นเครื่องยศ รูป
สัณฐานเหมือนพัต

ซึ่งมีท้องพระโรงพื้นดินนั้น ว่าด้วยเมื่อต้นกัลป์เกิด
แผ่นดินขึ้นก่อน แล้วมีจักรวาทเขาพระสุเมรุ มีทวีป ๔ ทิศ
เกิดขึ้นมาด้วยกันกับจักรวาทนั้น แสนโกฏจักรวาทนั้นเกิด
พร้อมกันทำลายพร้อมกัน ที่ตำแหน่งพระศรีมหาโพธิงอกนั้น
เป็นสำหรับที่พระองค์ตรัส เป็นที่เดิมเกิดขึ้นก่อน เมื่อจะทำ
ลาย ๆ ต่อทีหลัง เมื่อสร้างกัลป์แผ่นดินแรกเดิมขึ้นแล้ว
มีพระมหาสมมุติวงศ์ ราชาสกเป็นเจ้าแผ่นดิน จึงเอาอาทิ
เหตุนี้มิตรต้นกัลป์นี้ว่าเพื่อจะให้ปรากฏสืบมา ด้วยเป็น
พระราชวงศ์เดิมมาแต่ก่อน ท้องพระโรงพื้นดิน

ข้อหนึ่งว่าพระยาสุกรมัชยชำระแก้พยัคฆสารนั้นแล้ว
บรรดาพวกสุกรพากันคืบดินกองขึ้นเป็นแท่น จึงเชิญพระยา

ก็จนสุกรขึ้นอยู่บนแท่นไม้มะเดื่อ แล้วพวกสุกรทั้งปวงก็
ให้สัลดให้พรรณนักราชภิเศกให้เป็นเจ้าอยู่ในพวกสุกรทั้งปวง
จึงได้เอาเหตุพระยาสุกรนี้เป็นอย่างจึงทำพระราชวังพื้นฐูปิ
จึงผูกกลอนไว้ใจความว่า “อาทิวกปโป” เมื่อต้นกัลปนั้นจักรวาล
แสนโกฏิกเกิดทำลายพร้อมกัน เมื่อแรกจะบังเกิดนั้นเว้งว่าง
มีธาตุน้ำอันใสเป็นต้น ครั้นแห้งเหือดลงแล้วจึงจะเกิด
แผ่นดินขึ้นทั้ง ๔ ทวีปพร้อมกัน แสนโกฏิจักรวาลนั้น
ที่พระศรึมหาโพธิ์นั้น เป็นที่บังเกิดขึ้นก่อนกว่าที่ทั้งหลาย
เป็นที่ท่ามกลางแห่งที่ทั้งปวง สำหรับพระมหากษัตริย์เอา
มรรคเอาผลเป็นที่ชนะมารทั้ง ๕ ประการ จึงบังเกิดอุปราชิต
บัลลังก์ข้างทิศบูรพาใต้ต้นพระศรึมหาโพธิ์ จึงเอานิมิตรอันนี้
เปรียบประดุจดั่งพระมหากษัตริย์ ใจความว่าดังนี้

กลอนใจความหนึ่งว่า มีพราหมณ์ ๘ คน ถือสังฆ
ทักษิณาวัตรใส่หญาแพรก เสก “ชยตุ มงคล” รดอาบที่
พระองค์ บนแท่นไม้มะเดื่อเป็นอุภิสก จึงเอาใจความนี้
เรียกว่า ราชภิเศกหนึ่ง มุทธภิเศกสอง สิริปเวสนาภิเศก
สาม อุภิสกสามประการนี้เอาไม้มะเดื่อยาว ๓ สอก ๘ นิ้ว
กว้าง ๓ สอกทำเป็นแท่น เขียนเป็นลายกลีบบัวด้วยทอง
แล้วเสด็จขึ้นประทับอยู่บนแท่นไม้มะเดื่อ จึงอุภิสกรดน้ำ
สังข์ เมื่อวันอุตรานักขัตตฤกษ์บังเกิดแล้วจึงทำราชภิเศก

มงคล อุตหรณักขัตตฤกษ์นั้นจึงเรียกว่า อุกีเสกนักรขัตตฤกษ์
ใจความว่า อุตหรณักขัตตฤกษ์ ๒๖ กองนั้นเป็นสำหรับ
เจ้าแผ่นดินใช้ทำการสวดมงคล ที่แท่นไม้มะเดื่อเขียน
เป็นลายกลีบบัวนั้นเมื่อบรรทม กัลป์จะเกิดแรกเดิมมีปทุม
วันขึ้นมา ในดวงปทุมวันนั้นมีผ้าไตรย์มาเป็นนิมิตรดังนี้
จึงได้รู้ว่าพระพุทธรองค์จะมาตรัสเพราะเหตุดังนี้ จึงได้เขียน
เป็นลายกลีบบัวที่แท่นไม้มะเดื่อไว้ด้วย เป็นที่ทำการสวด
มงคลเบิกบาน พระองค์นั้นประการหนึ่ง เป็นที่เบิกบาน
พระราชบัลลังก์นั้นประการหนึ่ง เป็นที่พระมหากษัตริย์
เบิกบานบุญญาธิการศักดิ์ดานภาพนั้นประการหนึ่ง จึงได้ยกเอา
ข้อความเหตุทั้งนี้ จึงได้ทำเป็นแท่นไม้มะเดื่อลายกลีบบัว
สำหรับอุกีสกเจ้าแผ่นดิน

ท้องพระโรงพื้นดินกับพระมหาปราสาทในหว่างกลอนั้น
มีทวารอยู่ที่หน้ามุขราชบัลลังก์ พระมหาปราสาททั้งซ้ายขวา
นั้นมีกระบวนช่างแต่งเครื่องอาสน์ พร้อมกับขุนนางคนสนิท
แต่งตัวเป็นกระบวนศึกต้องเฝ้ารับเสด็จอยู่ ในตำหรับหนังสือ
พงสาวดารก็มีมาอย่างนี้ จึงได้เว้นที่ไว้สำหรับจะได้แต่ง
กระบวนเฝ้าเป็นธรรมดา ที่หน้ามุขท้องพระโรงพื้นดินมี
ประตูสำหรับเข้าออกนั้น มีคนแต่งตัวโปกศรัษะเป็นที่บัง
กลองอยู่ที่ศรัษะ ทวารต้องเฝ้ารับเสด็จอยู่ทั้งซ้ายขวาข้างละ ๔

คนนั้นเรียกชื่อว่า ปะเยาะ เรียกชื่อว่า ตุเรียงอาเหตุ เหตุ
 เมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าพยุจอท้อ นางนาคราชซึ่งเป็นมารดา
 พระเจ้าพยุจอท้อนั้น ให้พวกอำมาตย์นาคราช ๘ คนขึ้นมา
 เฝ้ารักษา ด้วยกลัวครุฑจึงได้ปักบ้องไว้ที่ศีรษะนาค เพื่อจะ
 ให้งันอันตรายครุฑ ต้องเฝ้ารับเสด็จอยู่ ซึ่งเรียกว่าชาว
 ตุเรียงนั้นว่าทวาร ๆ นั้นเป็นคำมคธ อันว่าประตในตำหรับ
 ที่ตั้งที่สัญญาบัญชานั้น นายไพร่เฝ้าประตูชานช่อตั้งกาตุเรียง
 ทวารปะเยาะนั้นเป็นคำโบราณ พระมามีเรียกเป็นเฝ้าประตู
 อยู่คนละแดนกัตุเรียง กุเรียง เรียกว่าปะเยาะนั้น ใจความ
 ว่าเป็นคนอยู่แคมหนึ่งจึงเรียกว่าปะเยาะ ซึ่งมีที่ ๕ ตำแหน่ง
 นั้นที่เมืองมณฑลประเทศราชเป็นเมืองใหญ่โต มีอำมาตย์
 ๖๐๐๐๐ นั้นเลือกสรรออกเอา ๖๐๐๐ ใน ๖๐๐๐ นั้น
 เลือกสรรออกเอา ๖๐๐ ในเลือกสรรออก ๖๐๐ นั้นเอาไว้
 ซ้าย ๖๐ ขวา ๖๐ ให้อยู่เป็นตำแหน่ง เอาเหตุอย่างมณฑล
 ประเทศราชซ้ายขวา ๕ ตำแหน่งนั้น ตำแหน่งหนึ่งกองละ
 ๑๒ อำมาตย์ ๕ ห้าตำแหน่งแคมหนึ่งเป็น ๖๐ อำมาตย์ใน ๕
 ตำแหน่งนั้นเรียกว่าตอหนึ่ง ดูหนึ่ง จันหนึ่ง ปะวอหนึ่งนั้น
 เรียกเป็นชื่อชาวเมืองรามัญภาษา ข้างภาษาพะม่า ตอนนั้น
 เรียกว่ากุนเจียง ดุั้นเรียกว่าสึมะ จันนั้นเรียกว่าทะวะ
 ปอวอ นอกปอวอในมีอยู่ ๕ ตำแหน่ง เพราะดังนี้จึงผูกกลอน

ไว้ ใจความว่ามหาอำมาตย์ใหญ่เลื่องลือมีชื่อว่า ตอ ตุ จนิ
ปอวอ ๔ อำมาตย์นั้น มีตำแหน่งเผ่าว่าราชการในพระราชวัง
นั้น พิงเสาประทับท้องพระโรงชื่อ กุนเจียง ปิดทองไว้ ๔ เสา
อำมาตย์นั่งพิงละเสา ๆ เป็นอำมาตย์ ๔ อำมาตย์ ใจความว่า
ดังนี้

ในหว่างกลางเสากุนเจียงที่วางอยู่นั้น ให้ราชบุตรเจ้า
เมืองชนต่างประเทศราช กับพวกพ้องราชวงศ์เจ้าเมืองนั้นอยู่
จึงผูกกลอนไว้ใจความว่าเป็นเจ้าต่างประเทศมีพระกลดทาง
ประทานเครื่องยศให้มีสง่าราชย์แก่พวกเจ้าต่างประเทศกับ
ราชบุตรราชวงศ์ ให้จัดแจงอยู่ในท่ามกลางหว่างสุวรรณเสา
กุนเจียง ให้รู้แจ้งว่าเป็นเจ้าต่างประเทศจึงให้อยู่ในท่ามกลาง
เสากุนเจียง ใจความว่าดังนี้

เมื่อเสด็จออกจัดเป็นกระบวนกองหน้าซ้ายขวา ๖ กระ
บวร กองหลังซ้ายขวา ๖ กระบวร ต้องนำหน้าตามหลัง
เสด็จนั้น กระบวนหนึ่ง ๖๐ ใน ๖๐ นั้น ๑๐ คนต่อหมวด
เป็น ๖๖ คน ทั้งนายหมวดเป็นกระบวนหน้าซ้าย ๖๖ ขวา
๖๖ กระบวนหลังก็เหมือนกัน เป็นเสนามหาอำมาตย์ขุนนางทั้งนั้น
เป็นที่ตั้งตำรวจตาข่ายจึงจะต้องด้วยเสนางคพยุหะ ที่ตำแหน่ง
ขุนนาง มีตำแหน่งในท้องพระโรงเป็นตำแหน่งประเสริฐที่มี
บรรดาศักดิ์สูงนั้นตำแหน่งหนึ่ง นอกท้องพระโรงที่หน้า
พระลานตำแหน่งหนึ่ง

เมื่อครั้งแผ่นดินเกิดมรดกต้องอุ้น ให้ขุนนางข้าราชการ
มีตำแหน่งเฝ้าอยู่ตามศักดิ์นา ในท้องพระโรงเป็นที่ประเสริฐ
ศักดิ์สูง ซึ่งเมืองรามัญประเทศนั้นมีตำแหน่งเฝ้าตามศักดิ์นา
ในท้องพระโรง ตำแหน่งเฝ้าในท้องพระโรงนั้น เป็นรามัญ
ภาษา ใ้สอยนอกท้องพระโรงที่พระลานเป็นภาษาพะม่าใ้
สอย พระเจ้าช้างเผือกหงสาวดีกลับมาจากกรุงศรีอยุธยา
จึงให้ขุนนางข้าราชการให้มีตำแหน่งเป็นที่ศักดิ์สูง พระเจ้า
ช้างเผือกหงสาวดีนั้น ด้วยพะม่าเป็นเจ้าแผ่นดินรามัญ
ประเทศ พวกขุนนางรามัญเรียกชื่อเครื่องใ้สอยพุดจามัญ
ภาษาพะม่า ถ้อยคำพะม่ากับรามัญคละกันเรียกเครื่องใ้สอย
นั้น ต่อมาจนถึงแผ่นดินพระเจ้าอยาง เป็นราชบุตร
พระเจ้าหงสา ก็ยังเรียกชื่อตั้งเครื่องใ้สอยพะม่ากับรามัญ
คละกันอยู่ ซึ่งอัครมหาเสนาธิบดีอำมาตย์ผู้ใหญ่ใน ภาษา
รามัญเรียกว่า ตอเปงญา พะม่าไม่รู้ว่ตอเปงยานั้นมีศักดิ์
เท่าไร ต่อขุนนางรามัญภาษาปรับตามศักดิ์นา กับ ตอเปงยา
นั้น มีศักดิ์นาเท่าไร ต่อขุนนางรามัญตอเปงยามีถ้อยความ
โทษานุโทษ เอากฎหมายพระธรรมศาสตร์ของรามัญภาษา
ปรับตามศักดิ์นา กับตอเปงยานั้น.

หมดฉบับเพียงเท่านี้